

שכר ועונש בפטירת יעקב ויוסף

"וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֶל יַעֲקֹב כַּמָּה יָמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ. וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל פְּרָעָה יָמֵי שְׁנֵי מַגּוּרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה מֵעֵט וְרַעִים הָיוּ יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי וְלֹא הִשְׁיִגּוּ אֶת יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אָבִתִּי בְיַמֵּי מַגּוּרֵיהֶם" (בראשית מז)
 "כמה ימי שני חיידך - לפי שראהו זקן מאד ושערות ראשו וזקנו לבנות מרוב הזקנה שאל כן, והוא ענהו ימי מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים, כלומר מעטים הם שנותי אלא מתוך רעות שהיה לי קפצה עלי זקנה.

מדרש: בשעה שאמר יעקב מעט ורעים היו, אמר לו הקב"ה: אני מלטתיד מעשו ומלבן והחזרתי לך דינה גם יוסף, ואתה מתרעם על חיידך שהם מעט ורעים - חיידך שמנין התיבות שיש מן 'ויאמר' עד 'בימי מגורי' כך יחסרו משנותידך שלא תחיה כחיי יצחק אביך, והם ל"ג תיבות ובמנין זה נחסרו מחייו שהרי יצחק חי ק"פ שנה ויעקב לא חי אלא קמ"ז" (דעת זקנים מבעלי התוספות, בראשית מז ח)

"...אמנם אין לנו כל השגה בתביעה שהיתה על יעקב אבינו שהתרעם על חייו, אך זאת לימדונו חז"ל שעל אף הצרות הרבות והרעות שסבל יעקב אבינו כל ימי חייו, צרת עשיו, צרת לבן, צרת דינה, וצרת יוסף כ"ב שנה - יסורים שהם למעלה מהשגה, כיון שהתאוונן "מעט ורעים היו ימי שני חיי" נתבע באופן חמור ביותר וכנגד כל תיבה ותיבה איבד שנת חיים. ולא בסתם חיים עסקינן אלא בחיים של יעקב אבינו, נוראה היא התביעה עד ש"שלושים ושלוש שנים של יעקב אבינו" איבד בעטיה.

ויותר מכך, שהרי בל"ג תיבות אלו כלולות גם ח' תיבות של שאל פרעה: "ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חיידך", ויש להבין מה לתיבות אלו ליעקב, ומדוע נתבע עליהן. ונראה שהתשובה על זה רמוזה בדברי בעלי התוס' שם שפירשו שכיון שראה פרעה את יעקב זקן מאד ושערות ראשו וזקנו הלבנו מרוב זקנה, שאל לו כן. והשיב לו יעקב, מעט הם שנותי, אלא מתוך רעות שעברו עלי קפצה עלי זקנה, וכעין זה פירש הרמב"ן שם. ולפי זה מבואר מעתה מדוע נכללה שאלת פרעה במניין התיבות שנתבע עליהן, כי אילולא שהיה יעקב מרגיש בצרותיו לא היתה זקנה קופצת עליו, ועל כך הוא נתבע. (הרב חיים שמואלביץ, שיחות-מוסר שערי חיים תשלא ע"מ קכד)

"כי קרוב הוא (שמות יג יז) ...קרוב הוא החסד שעשו הכנעניים עם אבינו יעקב הדא הוא דכתיב

וירא יושב הארץ הכנעני את האבל (בראשית נא)

ר' לעזר אמר: על ידי שהיתירו אזוריהם

ור' שמעון בן לקיש אמר: על ידי שהיתירו קשרי כתפותיהם

ורבנין אמרין: על שזקפו קומתן

ר' יודן אמר: על ידי שהראו באצבע

והרי הדברים קל וחומר, ומה אם הכנענים שלא עשו חסד לא בידיהם ולא ברגליהם אלא על ידי שהראו באצבע ניצולו מן הפורענות - אחינו ישראל שהן עושין חסד עם גדוליהם ועם קטניהם ועם חכמיהם לא כל שכן" (פסיקתא דרב כהנא, ויהי בשלח, יא ט)

"ויאמר עבדך אבי אלינו" עשר פעמים אמרו בני יעקב ליוסף **'עבדך אבינו'** ושמע יוסף את הדבר הזה ושתק, ושתיקה כהודאה - לפיכך נתקצרו משני חייו עשר שנים שנאמר וימת יוסף וכל אחיו" (ילקוט שמעוני, בראשית רמז קנא)

